

**Kas ir
septiņi
nāves
greķi**

un atbildes uz vēl **53**
erudīcijas
jautājumiem

[®]
AVOTS

Sastādījis *K. Riekstiņš*

Mākslinieks *U. Baltutis*

© K. Riekstiņš, 2004

© U. Baltutis, 2004

© Avots, 2004

ISBN 9984-757-26-9

1

Bībele

- Kādas
3 dievišķās personības
veido kristīgo Trīsvienību?
- Kas
ir 4 Apokalipses jātnieki?
- Ko
Dievs radīja 7 Radīšanas dienās?
- Kādi
ir 8 svētīšanas vārdi?
- Kas
bija 12 apustuļi?
- ■ ■ un
atbildes uz vēl 13 jautājumiem

Kādi sacensību veidi bija iekļauti sengrieķu olimpiskās piecīņas – pentatlona programmā?

Skriešana
Diska mešana
Šķēpa mešana
Tāllēkšana
Cīņa

Uzskata, ka pirmās Olimpiskās spēles notika Grieķijas rietumu pilsētā Olimpijā 776. gadā pirms Kristus. Vismaz no šī gada saglabājušies pieraksti par uzvarētājiem. Spēles tika dibinātas (uzskatīja, ka tās dibinājis pats Hērakls) kā reliģiski svētki, kas veltīti Zevam, augstākajam dievam Olimpā. Tomēr grieķiem spēles bija ne tikai reliģiska ceremonija, bet savdabīgs mākslas veids, kur draudzīgās sacensībās vislabāk izpaudās cilvēka ķermeņa skaistums, elegance un spēks. Spēles grieķiem bija ārkārtīgi svarīgas. Četru gadu laika posmi starp spēlēm, ko grieķi sauca par olimpiādēm, kļuva par laika skaitīšanas vienībām. Pat gadus viņi sāka skaitīt ar pirmajām Olimpiskajām spēlēm – ar 776. gadu pirms Kristus.

Spēles notika otrā vai trešā pilnmēness laikā pēc vasaras saulgriežiem, parasti starp 6. augustu un 19. septembri. Ārzemniekiem un precētām sievietēm piedalīties sacensībās bija aizliegts. Meitenēm notika atsevišķas spēles, ko par godu Zeva sievai Hērai sauca

par Hērām. Arī tās notika Olimpijā parasti pirms vai pēc Olimpiskajām spēlēm, un tika organizētas tikai skriešanas sacensības. Ikkatrs vīrietis, kas pierādīja, ka dzimis kā brīvs grieķis un nav grēkojis Zeva priekšā, varēja piedalīties sacensībās.

Kaut gan nekādu citu ierobežojumu nebija, tomēr sagatavošanās un sistemātiski treniņi prasīja līdzekļus. Senās Grieķijas pilsētvalstis bija *gimnasiji* – mācību iestādes ar sporta laukumiem, ko uzturēja valsts. Tomēr ar to vien nepietika, bija vajadzīgs laiks, trenera palīdzība un nauda. 6. gadsimta sākumā pirms Kristus atlēti trenējās speciālās vietās pieredzējušu treneru vadībā. Viņi noteica sev ēšanas, seksuālās dzīves un treniņu režīmu (kaut gan būtu šausmās, ja uzzinātu mūsdienu standartus). Piemēram, slavenais olimpiskais atlēts no Dienviditālijas Krotonas Milons (6. gs. beigās pirms Kr.) it kā esot apēdis četrdesmit mārciņu (ap 18 kg) gaļas un maizes vienā ēdienreizē un izdzēris divus galonus (nedaudz mazāk par 8 litriem) vīna. Lielākā daļa izdevumu bija jāsedz ģimenei, kaut gan valsts nodrošināja vismaz vienu treneri (tā bija pieņemts līdz 3. gadsimtam pirms Kr.). Vēlāk jau bija arī profesionāli atlēti.

Desmit mēnešus pirms spēlēm atlēti intensīvi trenējās. Pēdējā mēnesī treniņus vēroja olimpiskie tiesneši, kuri arī paši trenējās desmit mēnešus. Vājākos dalībniekus spēlēs nepielaida.

Tiem, kuriem atļāva piedalīties spēlēs, vajadzēja zvērēt un apliecināt savu gatavību, atbildot uz tiesnešu jautājumu: «Ja jūs esat trenējies tā, kā pienākas, lai piedalītos olimpiskajās spēlēs, ja neesat slinkojis un nepiedienīgi uzvedies, tad droši piedalieties. Tas, kurš nav pietiekami sagatavots, lai dodas uz mājām.» Pēc

zvēresta sākās reliģiska ceremonija – upurēšana Zeva statujas priekšā. Sacensību dalībnieki uzlika rokas uz upurējamās mežacūkas iekšām un zvērēja, ka desmit mēnešus ir gatavojušies pēc visām prasībām un godīgi sacentīsies ar sāncensiem. Savukārt tiesneši zvērēja tiesāt pēc labākās sirdsapziņas, būt godīgi un neuzpērkami.

Tā kā senie grieķi cilvēka ķermeni uzskatīja par skaistuma un tīrības iemiesojumu, atlēti vīrieši uzstājās kaili. Platons savā darbā «Valsts» kā vienu no hellēņu un barbaru atšķirībām norādīja, ka barbari kautrējas no kailuma.

Ieeja uz spēlēm bija brīva. Gandrīz visi, izņemot tiesnešus un oficiālās personas, sēdēja uz zemes. Uz sacensībām dažkārt sanāca ap desmit tūkstoš skatītāju. Vienīgā sieviete, kam bija atļauts noskatīties spēles, bija dievietes Dēmetras priesteriene. Pārējām ieeja bija stingri aizliegta, draudot pat ar nāvessodu (nogrūšanu no klints).

Vienīgais zināmais pieaugušas sievietes mēģinājums pārkāpt šo principu ir aristokrāte Kalipatira, kuras dēls arī piedalījās spēlēs. Ietinusies platā togā, viņa uzdevās par dēla treneri. Kad zēns uzvarēja, māte steidzās viņu apsveikt, un toga satraukumā noslidēja. Tiesneši viņai piedeva, taču mainīja noteikumus: turpmāk arī treneriem uz spēlēm bija jāierodas kailiem.

Sākumā sacensības notika tikai vienā sporta veidā – **skriešanā** pa celiņu, kura garums bija viens stadions (no šī vārda atvasināts stadiona nosaukums) – 192,27 metri. Šo skriešanas veidu sauca par stadiodromu. Pakāpeniski sacensību programma paplašinājās. 724. gadā pirms Kristus sacensībās tika iekļauts divu stadiju skrējieni (*díaulos*), 720. gadā pirms Kristus – tālas

distances skrējieni (dolihodroms) – 3 jūdzes, apmēram 5 kilometri. 708. gadā pirms Kristus sacensību programmā iekļāva pentatlonu (piecciņu).

Diska mešana nozīmēja plakana akmens vai metāla gabala sviešanu. Izrakumos atrastie diski bija ļoti dažādi gan pēc svara (no trim līdz divpadsmit mārciņām; 1 mārciņa – 373,2 grami), gan izmēra (no septiņām līdz trīspadsmit collām diametrā; 1 colla – 0,0254 metri), gan materiāla ziņā. Salīdzinājumam minēsim, ka mūsdienu disks vīriešu sacensībās sver 2 kilogramus. Nav īsti zināms, kā grieķu atlēti disku meta. Tomēr, spriežot no sengrieķu tēlnieka Mirona (5. gs. pirms Kr.) diska metēja skulptūras romiešu kopijām, varam secināt, ka metiena tehnika būtiski neatšķiras no pašreizējās. Vienīgais saglabājies pieraksts par sasniegumiem diska mešanā liecina, ka atlēts Krotas Fails aizmetis disku simts pēdas (apmēram 30 metrus).

Šķēpa mešanas sacensībās vērtēja metiena tālumu, bet vēlāk – tā precizitāti. Meta apmēram sešas pēdas garu koka šķēpu, kuram abi gali bija neasi. Senie grieķi šķēpu meta apmēram tāpat, kā to dara mūsdienu sportisti, ieskrienoties līdz metiena linijai. Piektā gadsimta beigās pirms Kristus šķēpa metēja galvenais uzdevums bija nevis metiena tālums, bet precizitāte. Piķim līdzīgu metamo šķēpu meta mērķi, stāvot uz zemes vai jāgot ar zirgu.

Tāllēkšanas sacensībās atlēts ieskrējās, lēca no visa spēka un piezemējās uz abām kājām. Grieķi izmantoja arī hantelēm līdzīgus atsvarus, kas palielināja lēciena inerci, un tas izdevās tālāks. Nav precīzi zināms, kā vērtēja lēciena tālumu, varbūt ieskaitīja arī daļu ieskrējiena. Tad būtu vieglāk izprotami sengrieķu atlētu sasniegumi,

piemēram, Krotas Fails esot aizlēcis 55 pēdas (vairāk nekā 18 metri).

Pentatlona pēdējā sacensība bija **cīņa**, kurā piedalījās divi atlēti, kas bija uzrādījuši labākos rezultātus iepriekšējās disciplīnās. Sengrieķu cīņas dalībniekiem bija atļauti daži paņēmieni, kas mūsdienās aizliegti, piemēram, bija atļauts pretinieku žņaugt, grūst, izgriezt pirkstus. Uzvarētājam vajadzēja trīs reizes nogāzt pretinieku pie zemes ar atsevišķiem, tīri precīzi izpildītiem metieniem.

Vēsturnieki turpina strīdēties, kā pieccīņa tika tiesāta un vērtēta. Visdrīzāk ticams, ka tās bija sacensības, kad vājākais izstājas, līdz beidzot palika divi pēdējās sacensības labākie dalībnieki. Kaut gan Olimpiskajās spēlēs vienīgais apbalvojums uzvarētājam bija lauru vainags, tomēr, šķiet, tas bija tikai sākums. Dzimtenē uzvarētājiem uzstādīja statujas, kam bija portretiska līdzība, šeit viņi parasti saņēma arī pieklājīgas naudas balvas. Piemēram, Atēnas Solona laikā (6. gs. sākumā pirms Kr.) uzvarētājiem izmaksāja summu, kas līdzinās gandrīz 300 tūkstošiem dolāru. Daži laimīgie Olimpisko spēļu uzvarētāji 5. gadsimta sākumā pirms Kristus saņēma īpašu pagodinājumu: sengrieķu ievērojamākais koru lirikas dzejnieks Pindars viņiem veltīja lieliskas odas. Viena no Pindara odām uzrakstīta 464. gadā pirms Kristus Olimpisko spēļu uzvarētājam Korintas Ksenofonam.

146. gadā pirms Kristus Roma pilnīgi pakļāva Grieķiju savai varai. Spēles Olimpijā un citās Grieķijas pilsētās panika. Par impērijas atlētu sacensību centru pakāpeniski kļuva Roma. Tomēr Olimpiskās spēles pastāvēja vēl ilgi, līdz 380. gadā imperators Teodosijs I kristietību pasludināja par valsts reliģiju un aizliedza citus kultus,

bet 393. gadā aizliedza arī Olimpiskās spēles kā pagānisma tradīciju.

Olimpiskās spēles atjaunoja tikai 19. gadsimtā, un tās kļuva par pasaules lielāko starptautisko sporta sarīkojumu. Pirmās atjaunotās Olimpiskās spēles notika 1896. gadā Atēnās. Pēc tam tās rīkoja dažādās valstīs ik pēc četriem gadiem, izņemot 1916., 1940. un 1944. gadu, kad spēles tika atceltas pasaules karu dēļ. (Senlaikos šādos gadījumos gan atrada citu izeju – Olimpisko spēļu laikā karadarbība tika apturēta.) Milzīga atšķirība ir starp pieciem pentatlona sporta veidiem un dažādajiem mūsdienu spēļu programmā ietvertu sacensību veidiem, kas nemitīgi attīstās gan vasaras, gan ziemas Olimpiskajās spēlēs. Vēl lielākas izmaiņas šajos 28 gadsimtos skārušas arī pašu «atlētisma» koncepciju.